

УДК 94 (477.85/.87):323.12/.13 “XIX-XX”

ББК 63.3 (4 УКР)615

Володимир Кланчук

ГРОМАДСЬКІ ОРГАНІЗАЦІЇ ГУЦУЛЬЩИНИ КІНЦЯ XIX – ПЕРШОЇ ТРЕТИНИ XX СТ. ТА УКРАЇНСЬКЕ НАЦІОНАЛЬНЕ ВІДРОДЖЕННЯ

Наприкінці XIX – першій третині XX ст. на населення Гуцульщини мали значний вплив політичні партії та громадські організації, метою яких було українське національне відродження та проголошення суверенної держави. Серед них Українська соціал-радикальна партія, Організація українських націоналістів, товариства «Січ», «Луг», «Просвіта» та ін. В статті наводиться інформація про діяльність громадських організацій на Гуцульщині та їх вплив на народні маси.

Ключові слова: Гуцульщина, Організація українських націоналістів, «Січ», «Луг», «Просвіта».

У різних частинах Гуцульщини впродовж XIX-XX ст. існували чисельні політичні партії та громадські організації, які безпосередньо чи опосередковано впливали на громадськість українського походження. Особливо багато виникло таких організацій на початку XX ст. В українському середовищі мала місце тенденція до політичної диференціації. Охоплюючи ідеологічний простір від крайніх лівих до крайніх правих поглядів, українці мали декілька політичних партій, які, до того ж, відображали дуже різноманітні політичні традиції. Серед них виокремлювались Українська народно-демократична організація, Українська радикальна (пізніше – соціал-радикальна) партія, Комуністична партія Західної України та Організація українських націоналістів. В рамках українського національного відродження, що відбувалося у всій Галичині, на Гуцульщині на зламі XIX-XX ст. значний вплив мали товариства «Січ», «Просвіта», «Союз українок» та ін. У міжвоєнний період діяло близько десяти українських товариств

та партій, серед яких найбільший вплив на українське населення та осередки громадських організацій мала Організація українських націоналістів.

Метою підготовки статті послужили нові матеріали щодо діяльності політичних партій та громадських організацій на Гуцульщині в другій половині XIX – першій третині XX ст.

Діяльність політичних та громадських організацій Гуцульщини ставали об'єктами вивчення багатьох дослідників – П.Арсенича¹, Р.Гандзюка², В.Грабовецького³, В. та М.Клапчуків⁴, П.Сіреджука⁵ та ін. Окремі аспекти висвітлені у колективних монографіях «Історія Гуцульщини»⁶ та «Історія міст і сіл Української РСР»⁷. Значний матеріал отримано з фондів Державного архіву Івано-Франківської області⁸ та Центрального державного історичного архіву у Львові⁹, у тогочасній пресі¹⁰ та друкованих органах громадських організацій¹¹.

На території Гуцульщини діяло багато громадських організацій різного спрямування, діяльність яких впливала на соціальну та політичну свідомість місцевого населення. Деякі з них мали надзвичайно велике значення для українського населення краю, інші ж, – мали незначний вплив і функціонували лише «на папері».

Найстаріше українське товариство **«Просвіта»** було засновано у Львові 8 грудня 1868 р. Через деякий час філії «Просвіти» виникли у більшості містечок Східної Галичини, зокрема, в Кутах (1897), Надвірній (1908), Косові (1909) та Делятині (1912)¹².

Просвітянський рух на Гуцульщині виник на межі XIX та XX ст. В 1895 р. виникла читальня в Довгопіллі та Печеніжині, у 1896 – в Космачі, у 1897 – в Микуличині та Кутах. Відтак читальні «Просвіти» виникли у Тюдіві (1898), Косові Старому (1899), Ростоках (1900), Ільцях, Кобаках, Рожневі (1901), Делятині, Нижньому Березові, Шешорах, Старих Кутах, Жаб'ї-Слупейці (1902), Криворівні, Косові, Зелені, Заріччі й Ворохті (1903), Красноїллі, Головах, Ланчині, Смодному, Пістині, Прокураві та Горішньому Ясенові (1904), Верхньому Березові, Дорі, Устеріках, Микитинцях, Полянках, Гриняві (1905),

Бабині, Лючі, Замагорі, Малому Рожневі, Стебні (1906), Чорному Потоці, Білих Ославах, Баня-Березові, Текучі, Соколівці, Яворові (1907), Зелениці (1908), Чорних Ославах (1909), Чорному Потоці, Татарові, Хороцеві, Пасічні, Гриняві, Брустурах, Білоберізці (1910), Акрешорах та Кривопіллі (1912)¹³.

У 1906-1907 рр. у Надвірнянській «Просвіті» було 158 членів, хоча офіційно філію товариства тут створено 29 вересня 1908 р.¹⁴. Філія і читальня не мали своїх приміщень, проте, чисельність зросла в 1909 р. до 234 осіб. Цього ж року було організовано касово-крамарські курси, у яких взяли участь 36 осіб. Викладались книгознавство, торговельне листування, діловодство у крамницях і касах, організація хліборобських спілок тощо. Після занепаду роботи в 1911 р., під керівництвом о. В.Лисинецького вона дещо покращилась, проте прийшла нова біда – 5 серпня 1914 р. згоріла читальня і робота припинилась на ще довший період¹⁵. Велику роль у суспільно-політичному житті краю відігравала Косівська читальня «Просвіти». У 1911 р. тут відбулися звітні збори, які обрали новий виділ під головуванням П.Побігущого¹⁶.

Певний поступ був і на буковинській Гуцульщині. У Берегометі існували читальні «Української Бесіди» та «Імені Остапа Юрія Федьковича» (присілок – Підкрай)¹⁷. Перша мала багатокімнатний будинок з театральним залом та новою сценою. В читальнях відбувалась різноманітна культурно-освітня робота: діяли театральні, танцювальні та вокальні гуртки; відбувалися театральні вистави, музично-співові концерти, доповіді на різні теми, вечірні курси української історії та географії, коляди тощо. Багатогранній діяльності читалень румуни ставили великі перепони, а згодом всіх їх закрили¹⁸. У цей же час діяли осередки товариства «Руська бесіда» у Банилові¹⁹, Багнах та Дихтинці²⁰. Слід зазначити, що до війни читальні «Просвіти» були майже по всіх селах Вижницького повіту.

В цей же час на порядку денного мешканців долини Пруту стало питання про створення повітової філії у Делятині²¹. Загальні збори відбулися 21 квітня 1912 р. при участі 150 членів. Відкривав їх місцевий організатор, посол до крайового сейму та Віденського парламенту, тоді вже голова Української соціал-радикальної

партії, адвокат М.Лагодинський. Створено повітову філію товариства на чолі з Г.Онуферком²².

Цього ж року в Косівській філії (45 сіл) діяло 25 читалень, в Кутській (17 сіл) – 13, а в Делятинській (19 сіл) – 16. Косівська філія в 1912 р. мала 190 членів, з яких лише 7 жінок²³. Делятинській філії підлягало 16 читалень з 700 членами, зокрема 99 членів матірнього товариства. Цікаво, що членами став 31 інтелігент з усіх 54, що проживали у повіті. 3 читальні мали свої приміщення. Діяли 2 аматорські групи та хор²⁴.

Початок післявоєнної діяльності філій припадає на 1922 р. Установчі збори відновленої Надвірнянської філії відбулися 8 жовтня²⁵. У 1923 р. Делятинській філії підлягало 80 членів матірнього товариства, з яких 58 селян, 7 міщан та 15 інтелігентів. У 18 читальнях нараховувалося 500 членів. При виділі створили бібліотеку, що нараховувала 100 книжок. Протягом року читальні дали 45 вистав та 2 фестини. У 1924 р. тут нараховувалось близько 600 членів, у бібліотеках було близько 200 книг та виписувалось 28 газет²⁶.

З закарпатської Гуцульщини достовірним є факт існування товариства «Просвіта» в Діловому²⁷ та Лугах, яка мала безкоштовне приміщення та бібліотеку, що нараховувала 300 книжок. При товаристві діяли хор, танцювальна група і театральний гурток, який щорічно давав 5-6 вистав²⁸.

У 1926 р. в Надвірнянській філії було 128 осіб, а у читальні нараховувалось 350 книг²⁹. Повітова філія та читальня «Просвіти» за сприяння львівського адвоката Л.Ганкевича отримала власне приміщення, яке до того ділила з повітовою шкільною радою. У цьому приміщенні розташовувались також читальня, повітова філія «Просвіти», товариство «Луг» та дитячий садок «Рідна школа»³⁰.

В березні 1923 р. поновила свою роботу Космацька «Просвіта». З 1 липня 1926 до 30 червня 1927 рр. просвітянські артисти дали 5 концертів і провели тематичний вечір. В 1936 р. було організовано 1 свято, 6 вечорниць та 12 тематичних вечорів. В роки I Світової війни постраждала просвітянська бібліотека; її книжковий фонд скоротився з 247 (1910 р.) до 150 (1923 р.)

примірників. Але, завдяки піклуванню самих просвітян кількість книг щороку зростала. В 1936 р. бібліотека уже мала 462 книжки, в т. ч. твори Т.Шевченка, І.Нечуя-Левицького, Л.Мартовича, В.Стефаника та ін., виписувала ряд газет («Громадський голос», «Діло», «Покутське слово», «Свобода») та журнал «Життя і знання». При читальні в 1927 р. почав діяти театральний гурток, в репертуарі якого п'єси класиків української літератури «Олекса Довбуш», «Сватання на Гончарівці», «Наталка Полтавка», які ставились не тільки перед односельчанами, але й жителями Брустурів, Прокурави та інших сіл³¹.

У 1924 р. в Акрешорах функціонували читальня та бібліотека «Просвіти», діяли аматорський та хоровий гуртки³². У 1927 р. згадуються такі ж гуртки у Бані-Березові³³. При читальні «Просвіти» у с. Зелена Косівського повіту діяли вокальний, драматичний та куховарський гуртки³⁴. У міжвоєнних роках у Жаб'ї був Народний дім з читальнею «Просвіти». В цей же час згадуються читальні у Брустурах, Білоберізці та Вербовці³⁵.

У 1925 р. в Косівській філії було відновлено діяльність 16 і засновано одну нову читальні, у Кутській – 14, у Печеніжинській – 18, в Делятинській – 13 та у Надвірнянській – 15 читалень (до війни тут нараховувалось 32 читальні)³⁶.

Чисельність членів «Просвіти» з кожним роком зростала. Відбувався і ріст бібліотечного фонду, кількості аматорських гуртків, хорів, різноманітних секцій тощо. Лише у 15 читальнях Делятинської філії в 1928 р. нараховувалось 976 членів, бібліотеки мали 1388 книг та виписували 31 газету, гуртківці поставили 22 вистави та 3 концерти³⁷. У 1932 р. кількість членів філії виросла до 114, а всіх членів – до 1500 осіб. При читальнях працювало 40 аматорських груп, 1 хор, 2 оркестри й 2 дитячі садки. Відбулось 23 вистави, 6 концертів та 12 лекцій. Наприкінці 1934 р. 28 читалень філії мали вже 1908 членів, а в бібліотеках читалень знаходилося 3635 книжок³⁸. На кінець 1938 р. Делятинській філії підлягало вже 45 читалень з 3487 членами. У 29 бібліотеках нараховувалось 8360 книжок; 21 драматичний гурток з 336 аматорами дав 90 вистав, а 7 хорових ансамблів із 195 співаками влаштували 35 концертів. Зокрема, 12 концертів у

честь Шевченка, 13 – на ювілейних вечорах «Просвіти», 5 – на честь героїв Крут, 2 – у честь героїв Базару, 2 – з приводу проголошення Західно-Української Народної Республіки та 1 – у честь проголошення акту Соборності. При читальнях діяли теж 2 оркестри, 3 самоосвітні гуртки, 3 дитячі садки та 2 жіночі гуртки. Протягом року відбулась виставка книжок, члени виділу зробили 150 виїздів на збори, свята і провели 63 огляди читалень³⁹.

У 1932 р. філією «Просвіти» у Надвірній було організовано «Свято «Просвіти» і концерти на честь І.Мазепи та М.Шашкевича⁴⁰. Наприкінці 1930-х рр. влаштовувались різні імпрези, курси; разом з «Лугом» відсвятковано 80-річчя матірнього товариства. В цей же час у Верхньому Березові було побудовано великий Народний дім, тут існував хор, лижний клуб, аматорський та гурток «Сільського господаря»⁴¹.

У 1935 р. у Жаб'ї функціонували Народний дім та Гуцульський регіональний театр, у Слупейці існувала читальня «Просвіти», яка мала 63 члени, а бібліотека нараховувала 165 книжок. Членами читальні у Жаб'ї було 106 осіб, проте нараховувалось лише 16 книжок⁴².

Наприкінці 1930-х рр. Косівська філія «Просвіти» мала 1134 члени, з яких 269 жінок. Бібліотеки нараховували 1849 книжок та виписували 23 часописи. Читальня мала 8 аматорських гуртків, які дали 49 вистав, провела 7 ювілейних свят, організувала 4 курси з ведення домашнього господарства. У гуцульських селах Коломийського повіту було 12 читалень і 949 членів, працювало 11 бібліотек (1438 книжок), 24 театральні групи (поставили 18 вистав)⁴³.

Визначну роль в піднесенні національної свідомості по всіх гуцульських селах відіграла «Січ». У 1904 р. К.Трильовський при допомозі Ю. Соломійчука-Юзенчука заснував «Січ» у Жаб'ю, що стало могутнім стимулом до січового руху на всій Гуцульщині⁴⁴. Співорганізаторами першої «Січі» були також П.Лаврук зі Спаса, який у 1914 р. був послом до віденського парламенту, і проф. Я. Голота, що був директором гімназії у Вашківцях на Буковині, а після I Світової війни – директором і вчителем на Закарпатті. Він брав активну участь і у боротьбі за

самостійність Карпатської України. За панування Чехословаччини йому пощастило організувати «Січ» у Ясінях в 1920 р. Помічником К.Трильовського в організації «Січей» був житель Печеніжина І.Чупрей, який допомагав у виданні січових співаників, календарів «Запорожець» та «Отаман», місячника «Зоря».

Деяко пізніше виникають «Січі» в Печеніжині, Микуличині та трьох Березовах – важливих центрах просвітницького і національно-визвольного руху. Тут нараховувалося 300 січовиків, а всього по Гуцульщині на 1910 р. їх було вже декілька тисяч⁴⁵.

Січовики передплачували українські газети і журнали, організовували святкові концерти, займалися спортивними іграми тощо. Багато з них брали активну участь в хорах, музичних секціях. В цих патріотичних починаннях головну роль відігравали, як вже зазначалось, осередки товариства «Просвіта». Хоча «Січі» за своїм статутом були гімнастично-пожежними товариствами, проте відроджували серед гуцулів давні козацькі традиції, організовували лекції з історії України, закликали до освіти та господарського навчання. «Січі» ставали популярними серед місцевого населення, що викликало антипатію євреїв та польської шляхти⁴⁶. Переслідування січовиків урядовими колами набрало такого розмаху, що головний кошовий д-р К. Трильовський з групою депутатів та 18 січовиками виїхав восени 1905 р. до Відня в справі захисту січових товариств⁴⁷.

В 1904-1905 рр. виникають «Січі» у Шешорах та Москалівці. Січовики з останнього села брали активну участь у відзначенні сторіччя від дня народження Т.Шевченка та спорудження йому пам'ятника⁴⁸. Наприкінці 1905 – 1906 рр. «Січі» створено у Саджавці, Красній, Делятині, Заріччі, Гориші⁴⁹.

Гуцульські відділи січовиків приймали участь у січових святах, які відбулися в Коломії (1909 р.), Станіславові (1911 р.) та Снятині (1912 р.). В 1914 р. з нагоди 100-річчя уродин Тараса Шевченка відбувся великий збір Січей зі всієї Галичини, серед яких чи не найкраще презентувались саме гуцульські січовики.

Загартувавши себе в довоєнних «Січах», гуцули в перших роках I Світової війни включилися в створення Українського Січового Стрілецтва. Товариства

були створені практично по всіх селах Гуцульщини та проводили різну за значимістю просвітницьку роботу, яка, хоч і не сильно, але все ж сприяла суспільно-політичному розвитку селянства.

На Гуцульщині початки «Лугів» відносяться до 1926 р.⁵⁰. До товариства почали вступати колишні вояки Українських Січових Стрільців, Української Галицької Армії, члени підпілля та молодь⁵¹.

У 1928 р. «Луг» у Надвірній нараховував 50 чол. Щосені в місті відбувалися змагання, на яких луговики урочистим маршем проходили до стадіону. Восени 1930 р. товариство на деякий час припинило свою діяльність, проте, вже на початку 1931 р. воно було відновлено за безпосередньої участі адвоката В.Банаха⁵² і сприяння сотника і командира кінноти УСС Франца Бориса, сотника УСС і командира Гуцульського куреня УГА Гриця Голинського, чотаря УГА М.Дем'янчука, хорунжих УСС В.Хроменка та О.Саноцького⁵³. У 1932 р. у Надвірній та Делятині відбулись Кооперативні свята, в якому взяли участь «Луги» з навколишніх сіл. В 1932-1933 рр. товариство було засновано у Биткові⁵⁴ та Саджавці⁵⁵. У червні 1933 р. у Надвірній відбулись курси луговиків зі 119 учасниками⁵⁶. Найактивнішим був гурток у Делятині, заснований при несподівано великій кількості молоді 15 вересня 1935 р. Дівчата й хлопці жваво взялись до праці і вже 6 жовтня з Делятина на повітове зібрання «Лугів» у Надвірній пішла добре вишколена чота луговиків. 13 жовтня 1935 р. організатор «Лугу» з Надвірної адвокат Банах був на зборах «Лугу» в Заріччі та Ланчині, а 27 жовтня члени «Лугу» влаштували в Делятині вечорниці⁵⁷.

У 1936 р. гуртки «Лугу» діяли у Делятині, Дорі, Лузі, Заріччі, Білих Ославах, Чорному Потоці, Добротові, Ланчині, Саджавці, Лоєвій та Горішньому Майдані⁵⁸. 15 березня 1936 р. вони влаштували великий концерт на честь героїв Крутів, а у вересні 1936 р. – показове повітове свято⁵⁹. Влітку 1937 р. через заборону властей не вдалось провести свято на вшанування пам'яті хорунжої УСС Софії Галечко⁶⁰.

Польська поліція часто переслідувала керівників «Лугу». Після проведення міського свята 7 травня 1939 р., коли луговики пройшли маршем з піснями

центром Надвірної, голова товариства був звинувачений у порушенні статуту, а діяльність міської організації заборонена⁶¹. Справжньою причиною розпуску «Лугу» було те, що товариство перебувало під впливом Організації Українських Націоналістів, – і це найбільше лякало польську владу. Невдовзі була заборонена і повітова організація⁶².

Певну роботу по національно-патріотичному вихованню місцевого населення проводили і інші громадські організації Гуцульщини, до яких слід віднести товариства «Рідна школа», «Каменярі», «Відродження», «Союз українок» та інші.

На основі вище наведеного можна зробити наступні висновки:

1. На Гуцульщині перші осередки створено свої тільки в 1880-х рр. У 1886 р. на Гуцульщині загалом (за неповними даними) існувало 30 читалень з 1512 членами. Філії «Просвіти» започатковано у Коломиї (1890), Кутах (1897), Надвірній (1908), Косові (1909) та Делятині (1912). Незважаючи на неповні звітні дані, все ж можна констатувати, що читальні «Просвіти» діяли у більшості сіл галицької та буковинської частин Гуцульщини, а на Закарпатській – тільки по окремих селах. У 1890-х рр. засновано 8 читалень, у 1900-х – 41, а у 1910-х – 9. У 1912 тут діяло 54 читальні, в т.ч.: в Косівській філії – 25, в Кутській – 13, Надвірнянській – 32, а в Делятинській – 16. У 1906-1907 рр. членами «Просвіти» за неповними даними (17 читалень) було 1340 членів, а в 1908-1909 – 1774. Кількість книг бібліотеки, відповідно, складала – 1849 та 1974.

2. У передвоєнних роках у Берегометі існували читальні «Української Бесіди» та «Імені Остапа Юрія Федьковича». У Банилові, Багнах та Дихтинці діяли осередки товариства «Руська бесіда». У 1910-1914 рр. читальні «Просвіти» були майже по всіх селах Вижницького повіту. Одним з достовірних по закарпатській Гуцульщині є факт існування товариства «Просвіта» у Діловому та Лугах. В цей час в галицькій Гуцульщині залишилось діяти 69 читалень.

3. Під час та одразу ж після I Світової війни читальні практично не працювали, їхні приміщення, у більшості випадків, були зруйновані, або сильно пошкоджені, призупинилась і активність гуцулів, які були морально пригнічені внаслідок

політичних подій тих часів. Певний ріст активності спостерігався на початку 1920-х рр. У 1925 р. в Косівській філії було відновлено діяльність 16 читалень і засновано 1 нову, у Кутській – 14, у Печеніжинській – 18, в Делятинській – 13 та у Надвірнянській – 15 читалень. Загалом це складало по галицькій частині Гуцульщини 77 читалень, в яких було понад 4 тисячі членів та нараховувалось понад 8 тисяч книг. Наприкінці 1920-х рр. ця кількість становила зросла на 20 %.

4. При читальнях Делятинської філії на поч. 1930-х рр. працювало 40 аматорських груп, 1 хор, 2 оркестри й 2 дитячі садки. Відбулось 23 вистави, 6 концертів та 12 лекцій. Наприкінці 1934 р. 28 читалень філії мали 1908 членів, а в бібліотеках читалень знаходилося 3635 книжок. На кінець 1938 р. Делятинській філії підлягало вже 45 читалень з 3487 членами. У 29 бібліотеках нараховувалось 8360 книжок; 21 драматичний гурток з 336 аматорами дав 90 вистав, а 7 хороших ансамблів із 195 співаками влаштували 35 концертів. В цей же час Косівська філія «Просвіти» мала 1134 члени, з яких 269 жінок. Читальні мали бібліотеки, що нараховували 1849 книжок, та виписували 23 часописи. Функціонувало 8 аматорських гуртків, які дали 49 вистав, провели 7 ювілейних свят, організували 4 курси з ведення домашнього господарства. У гуцульських селах коломийського повіту було 12 читалень і 949 членів, працювало 11 бібліотек, що мали 1438 книжок, 24 театральні групи (поставили 18 вистав).

5. Перша на Гуцульщині «Січ» була заснована у Жаб'ю в 1904 р. К. Трильовським та Ю. Соломійчуком-Юзенчуком. Тоді ж створено осередки в Печеніжині, Бані-Березові, Нижньому та Верхньому Березовах, Микитинцях, Шешорах, Микуличині та Москалівці, через декілька років – у Саджавці, Красній, Делятині, Гориші, Річці та Тюдові, а в довоєнних роках – практично по всіх селах Гуцульщини, проводячи певну просвітницьку роботу, яка, хоч і не сильно, але все ж сприяла суспільно-політичному стану селянства. З закарпатської Гуцульщини відомо, що єдину тут «Січ» вдалось відкрити в Ясінях у 1920 р.

Гуцульські січовики передплачували українські газети і журнали, організовували святкові концерти, займалися спортивними іграми, організовували

різні гуртки. Багато з них брали активну участь в хорах, музичних секціях. Вони також приймали участь у Січових святах, які проводилися в Коломиї, Станіславові та Снятині, та у Великому зборі Січей зі всієї Галичини, що відбувся в 1914 р. з нагоди 100-річчя народження Тараса Шевченка. Загартувавши себе в довоєнних Січах, гуцули в перших роках I Світової війни включилися в створення Українського Січового Стрілецтва.

6. Товариство «Луг» було прямим наступником «Січей», закритих владою до 1925 р. На Гуцульщині початки «Лугів» відносяться до 1926 р., коли у товариство масово стали вступати колишні вояки Українських Січових Стрільців, Української Галицької Армії, члени підпілля та молодь. Гуртки були малочисельними. Луговики брали участь у Кооперативних святах, організовували курси, займались та пропагували фізичну культуру, вели просвітницьку та драматичну діяльність. Осередки «Лугу» у міжвоєнний період існували практично по всіх селах, проте, проводили різну за значимістю роботу.

---

¹ Арсенич П. «Просвіта на Гуцульщині» // Гуцульщина. – Торонто, 1994. – Ч. 37. – С. 21-22; Арсенич П., Варзарук Л. Мати українських товариств. – Новий час. – 1990. – 6 грудня.

² Гандзюк Р. Надвірна. Історичний нарис. – Ів.-Фр.:Сіверсія, 1999. – 276 с.; Гандзюк Р. «Просвіта» у Надвірній і повіті. – Народна воля. – 1994. – 1, 4 січня.

³ Грабовецький В.В. Нариси історії Прикарпаття. – Т. 8. Гуцульщина в другій половині XIX – поч. XX століть. – Івано-Франківськ: Акорд, 1995. – 222 с.

⁴ Клапчук В.М., Клапчук М.М. Делятинщина: історико-географічне дослідження. – Делятин:Фоліант, 2007. – 584 с.

⁵ Сіреджук П. Діяльність «Просвіти» в Космачі // Гуцульщина. – Торонто, 2000. – Ч. 59. – С. 22-25.

⁶ Історія Гуцульщини / За ред. М.Домашевського. – Том II. – Чикаго : Basilian Press, 1985. – 508 с.; Історія Гуцульщини / За ред. М.Домашевського. – Том III. – Чикаго : Basilian Press, 1986. – 442 с.

⁷ Історія міст і сіл Української РСР. Чернівецька область. – К. : Головна редакція УРЕ АН УРСР, 1969. – 704 с.

⁸ Державний архів Івано-Франківської області (далі – ДАІФО), ф. 2 «Станіславське воєводське управління. Справи організацій, союзів і товариств, 1921-1939», оп. 3, од. зб. 216 «Листування з Надвірнянським повітовим староством про ліквідацію відділень українського націоналістичного спортивно-воєнізованого товариства «Луг» в окремих селах повіту, 1926-1931», арк. 1-127.

⁹ Центральний державний історичний архів у Львові (далі – ЦДАЛ), ф. 146 «Галицьке намісництво, м. Львів, 1772-1921», оп. 58, од. зб. 2270 «Прохання засновників гімнастичних товариств «Січ» в місцевостях на літери «Д-Ж» про затвердження статутів, 1906», арк. 73-86; ЦДАЛ, ф. 146 «Галицьке намісництво, м. Львів, 1772-1921», оп. 58, од. зб. 2282 «Прохання засновників гімнастичних товариств «Січ» в місцевостях на літери «Г-З» про затвердження статутів, 1908», арк. 67-81; ЦДАЛ, ф. 146 «Галицьке намісництво, м. Львів, 1772-1921», оп. 70, од. зб. 1153 «Прохання мешканців Надвірнянського повіту на заснування товариства «Січ». Статути, 1904», арк. 22-128. ЦДАЛ, ф. 348 «Товариство «Просвіта», м. Львів, 1868-1939», оп. 1, од. зб. 6347 «Журнал реєстрації читалень товариства на території Західної України за 1891-1913 рр.», арк. 1-191.

¹⁰ Громадський голос. – 1913; Громадський Голос. – Львів, 1927. – Ч. 9. – С. 2; Діло. – 1933. – 10 листопада; Життя Покуття. – 1932. – 4 грудня. – С. 7; Жіноча доля. – Коломия, 1927. – Ч. 2. – С. 4; Жіноча доля. – Коломия, 1930. – Ч. 6. – С. 2; Календар Святого Йосафата на 1924 рік. – Жовква, 1923; Нова зоря. – 1933. – 25 червня; Нове слово. – 1912. – квітень. – С. 7.

¹¹ Вісти з протиалкогольного руху//Відродження. – 1932. – Ч. 6. – С. 86; Звіт Товариства «Просвіти» від 1.01.1906 до 31.12.1907. – С. 87; Звіт Товариства «Просвіти» за час 1.01.1908 до 1909. – С. 20-185; Звіт Т-ва «Просвіти» за час 1.01.1910 до 1911 року; Календар «Просвіти» на 1911 рік. – Львів, 1910. – С. 60; Календар «Просвіти» на 1939 рік.

– Львів, 1938. – С. 191-197; Каменярі. – 1934. – Ч. 2. Письмо з «Просвіти». – Львів, 1914. – Ч. 1. – С. 13; Письмо з «Просвіти». – Львів, 1922. – Ч. 27-28; Пропам'ятна книга Січей/ Упор. П.Трильовський. – 1965. – С. 131; Рідна школа. – 1938. – 15 лютого. – С. 62-63.

¹² Арсенич П. «Просвіта на Гуцульщині» // Гуцульщина. – Торонто, 1994. – Ч. 37. – С. 21-22.

¹³ ЦДАЛ, ф. 348 «Товариство «Просвіта», м. Львів, 1868-1939», оп. 1, од. зб. 6347 «Журнал реєстрації читалень товариства на території Західної України за 1891-1913 рр.», арк. 1-191.

¹⁴ Гандзюк Р. Надвірна. Історичний нарис. – Ів.-Фр.:Сіверсія, 1999. – С. 150-151.

¹⁵ Гандзюк Р. «Просвіта» у Надвірній і повіті. – Народна воля. – 1994. – 1 січня; Письмо з «Просвіти». – Львів, 1914. – Ч. 1. – С. 13.

¹⁶ Громадський голос. – 1913.

¹⁷ Історія Гуцульщини / За ред. М.Домашевського. – Том II. – Чикаго : Basilian Press, 1985. – С. 41.

¹⁸ Там само. – С. 41-42.

¹⁹ Історія міст і сіл Української РСР. Чернівецька область. – К. : Головна редакція УРЕ АН УРСР, 1969. – С. 114.

²⁰ Історія Гуцульщини / За ред. М.Домашевського. – Том II. – Чикаго : Basilian Press, 1985. – С. 23, 178.

²¹ Нове слово. – 1912. – Квітень. – С. 7.

²² ЦДАЛ, ф. 348 «Товариство «Просвіта», м. Львів, 1868-1939», оп. 1, од. зб. 6347 «Журнал реєстрації читалень товариства на території Західної України за 1891-1913 рр.», арк. 1-2.

²³ Арсенич П. «Просвіта на Гуцульщині» // Гуцульщина. – Торонто, 1994. – Ч. 37. – С. 21-22.

²⁴ ЦДАЛ, ф. 348 «Товариство «Просвіта», м. Львів, 1868-1939», оп. 1, од. зб. 6347 «Журнал реєстрації читалень товариства на території Західної України за 1891-1913 рр.», арк. 3.

²⁵ Гандзюк Р. Надвірна. Історичний нарис. – Ів.-Фр.:Сіверсія, 1999. – С. 152.

²⁶ ЦДАЛ, ф. 348 «Товариство «Просвіта», м. Львів, 1868-1939», оп. 1, од. зб. 6347 «Журнал реєстрації читалень товариства на території Західної України за 1891-1913 рр.», арк. 7-38.

²⁷ Історія Гуцульщини / За ред. М.Домашевського. – Том II. – Чикаго : Basilian Press, 1985. – С. 180.

²⁸ Там само. – С. 337.

²⁹ Гандзюк Р. «Просвіта» у Надвірній і повіті//Народна воля. – 1994. – 4 січня.

³⁰ Гандзюк Р. Надвірна. Історичний нарис. – Ів.-Фр.:Сіверсія, 1999. – С. 155.

³¹ ДАІФО, ф. 2 «Станіславське воеводське управління. Справи організацій, союзів і товариств, 1921-1939», оп. 3, од. зб. 216 «Листування з Надвірнянським повітовим староством про ліквідацію відділень українського націоналістичного спортивно-воєнізованого товариства «Луг» в окремих селах повіту, 1926-1931», арк. 24-25.

³² Календар Святого Йосафата на 1924 рік. – Жовква, 1923.

³³ Громадський Голос. – Львів, 1927. – Ч. 9. – С. 2.

³⁴ Історія Гуцульщини / За ред. М.Домашевського. – Том II. – Чикаго : Basilian Press, 1985. – С. 229.

³⁵ Там само. – С. 71, 77, 88, 93, 105, 118.

³⁶ Арсенич П. «Просвіта на Гуцульщині» // Гуцульщина. – Торонто, 1994. – Ч. 37. – С. 22.

³⁷ ЦДАЛ, ф. 348 «Товариство «Просвіта», м. Львів, 1868-1939», оп. 1, од. зб. 6347 «Журнал реєстрації читалень товариства на території Західної України за 1891-1913 рр.», арк. 45.

³⁸ Там само, арк. 53, 57.

³⁹ Там само, арк. 103-108.

⁴⁰ Гандзюк Р. Надвірна. Історичний нарис. – Ів.-Фр.:Сіверсія, 1999. – С. 157.

⁴¹ Історія Гуцульщини / За ред. М.Домашевського. – Том II. – Чикаго : Basilian Press, 1985. – С. 100.

⁴² Там само. – С. 122.

⁴³ Арсенич П. «Просвіта на Гуцульщині» // Гуцульщина. – Торонто, 1994. – Ч. 37. – С. 22.

⁴⁴ Історія Гуцульщини / За ред. М.Домашевського. – Том II. – Чикаго : Basilian Press, 1985. – С. 118.

⁴⁵ Грабовецький В.В. Нариси історії Прикарпаття. – Т. 8. Гуцульщина в другій половині XIX – поч. XX століть. – Івано-Франківськ: Акорд, 1995. – С. 109-110.

⁴⁶ Там само. – С. 109-113.

⁴⁷ ЦДАЛ, ф. 146 «Галицьке намісництво, м. Львів, 1772-1921», оп. 70, од. зб. 1153 «Прохання мешканців Надвірнянського повіту на заснування товариства «Січ». Статути, 1904», арк. 22.

⁴⁸ Історія Гуцульщини / За ред. М.Домашевського. – Том III. – Чикаго : Basilian Press, 1986. – С. 215, 395-396.

⁴⁹ Центральний державний історичний архів у Львові (далі – ЦДАЛ), ф. 146 «Галицьке намісництво, м. Львів, 1772-1921», оп. 58, од. зб. 2270 «Прохання засновників гімнастичних товариств «Січ» в місцевостях на літери «Д-Ж» про затвердження статутів, 1906», арк. 73-86; ЦДАЛ, ф. 146 «Галицьке намісництво, м. Львів, 1772-1921», оп. 58, од. зб. 2282 «Прохання засновників гімнастичних товариств «Січ» в місцевостях на літери «Г-З» про затвердження статутів, 1908», арк. 67-81; ЦДАЛ, ф. 146 «Галицьке намісництво, м. Львів, 1772-1921», оп. 70, од. зб. 1153 «Прохання мешканців Надвірнянського повіту на заснування товариства «Січ». Статути, 1904», арк. 46-62, 79-95, 113-128.

- ⁵⁰ ДАІФО, ф. 2 «Станіславське воєводське управління. Справи організацій, союзів і товариств, 1921-1939», оп. 3, од. зб. 216 «Листування з Надвірнянським повітовим староством про ліквідацію відділень українського націоналістичного спортивно-воєнізованого товариства «Луг» в окремих селах повіту, 1926-1931», арк. 119.
- ⁵¹ Гандзюк Р. Надвірна. Історичний нарис. – Ів.-Фр.:Сіверсія, 1999. – С. 103.
- ⁵² Діло. – 1933. – 10 листопада.
- ⁵³ Гандзюк Р. Надвірна. Історичний нарис. – Ів.-Фр.:Сіверсія, 1999. – С. 104.
- ⁵⁴ Історія Гуцульщини / За ред. М. Домашевського. – Том II. – Чикаго : Basilian Press, 1985. – С. 57.
- ⁵⁵ Життя Покуття. – 1932. – 4 грудня. – С. 7.
- ⁵⁶ Нова зоря. – 1933. – 25 червня.
- ⁵⁷ Клапчук В.М., Клапчук М.М. Делятинщина: історико-географічне дослідження. – Делятин:Фоліант, 2007. – С. 251.
- ⁵⁸ ДАІФО, ф. 2 «Станіславське воєводське управління. Справи організацій, союзів і товариств, 1921-1939», оп. 3, од. зб. 216 «Листування з Надвірнянським повітовим староством про ліквідацію відділень українського націоналістичного спортивно-воєнізованого товариства «Луг» в окремих селах повіту, 1926-1931», арк. 33.
- ⁵⁹ Гандзюк Р. Надвірна. Історичний нарис. – Ів.-Фр.:Сіверсія, 1999. – С. 105-106.
- ⁶⁰ Гриневич Я. Гей у Лузі // Альманах Станіславівської землі. – Нью-Йорк-Париж-Сідней-Торонто, 1985. – Т. II. – С. 772.
- ⁶¹ ДАІФО, ф. 2 «Станіславське воєводське управління. Справи організацій, союзів і товариств, 1921-1939», оп. 3, од. зб. 216 «Листування з Надвірнянським повітовим староством про ліквідацію відділень українського націоналістичного спортивно-воєнізованого товариства «Луг» в окремих селах повіту, 1926-1931», арк. 127.
- ⁶² Гандзюк Р. Надвірна. Історичний нарис. – Ів.-Фр.:Сіверсія, 1999. – С. 108.

Volodymyr Klapchuk

PUBLIC ORGANIZATIONS IN GUZULSHYNA AT THE END OF XIX – THE BEGINNING OF XX CENTURIES AND UKRAINIAN NATIONAL REVIVAL

At the end of XIX – first third of the XX centuries on the population of Guzulshyna political parties and public organizations the purpose of which was the Ukrainian national revival and proclamation of nation-state had a considerable influence. Among them Ukrainian social-radicaly party, Organization of the Ukrainian nationalists, society of «Sich», «Luh», «Prosvita» and other. In the article information is pointed about activity of public organizations on Guzulshyna and their influence on folk masses.

Keywords: Guzulshyna, Organization of the Ukrainian nationalists, «Sich», «Luh», «Prosvita».

Клапчук Володимир Михайлович, кандидат географічних наук, доцент кафедри екології та рекреації Інституту туризму і менеджменту Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника.

Тел. моб. 80509669229.

78442, Івано-Франківська область, Надвірнянський район, смт.Делятин, вул. Б.Хмельницького, 9

Volodymyr_Klapchuk@ukr.net